

Audyt architektoniczny budynku dotyczący dostępności

Rekomendacje do modelowego audytu dostępności

Cele i założenia audytu dostępności

Wiele budynków użyteczności publicznej w Polsce takie jak budynki urzędów, domów kultury, szkół ośrodków pomocy społecznej, bibliotek to budynki wybudowane wiele lat temu, w czasie, gdy dostosowania dla osób o specjalnych potrzebach nie były wymagane. Budynki te są użytkowane do dnia dzisiejszego, ale wraz ze zmieniającym się prawem, a także zwłaszcza zmieniającą się świadomością społeczną wymagają zwiększenia ich dostępności i dostosowania do potrzeb osób o specjalnych potrzebach takich jak osoby z niepełnosprawnościami, seniorzy, rodzice z małymi dziećmi.

Zgodnie z rządowym Programem Dostępność Plus na lata 2018 – 2025 dostępność dotyczy nas wszystkich, ale w codziennym życiu jej brak jest dostrzegany głównie przez osoby o szczególnych potrzebach, w tym indywidualnych, wynikających z braku pełnej sprawności. Dostępność dotyczy w szczególności:

- osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się;
- osób niewidomych i słabo widzących;
- osób głuchych i słabo słyszących;
- osób głuchoniewidomych;
- osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi;
- osób starszych i osłabionych chorobami;
- kobiet w ciąży;

- osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi;
- osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego);
- osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci);
- osób z ciężkim lub nieporęcznym bagażem, towarem.

Nie można zlikwidować barier w budynku, jeśli niewiele się o nich wie, nie interesuje się tym dla kogo są one barierami oraz jakie elementy stanowią szczególne utrudnienia oraz jakich grup odbiorców dotyczą. Instalacja windy nie na wiele się zda, jeśli wejście do niej będzie wymagało pokonania kilku schodów lub wysokiego progu. Bez dobrych oznaczeń wewnątrz budynku wszyscy będą mieli trudności w poruszaniu się po nim. Oprócz likwidacji barier dla osób z niepełnosprawnością ruchową, trzeba też pamiętać o potrzebach osób głuchych, niewidomych, ale też na przykład seniorów czy też rodziców z małymi dziećmi. Dlatego przeprowadzenie audytu dostępności architektonicznej jest niezbędne nie tylko z przyczyn formalnych, ale też po to, by przeprowadzana później inwestycja i dostosowania miały sens i długo służyły jak największej grupie odbiorców. Audyt dostępności warto przeprowadzić, aby przyszłe inwestycje i dostosowania były adekwatne do potrzeb odbiorców, jest on także dokumentem niezbędnym w naborze wniosków o udzielenie pożyczki z Funduszu Dostępności.

Audyt dostępności to, według definicji używanej przez Bank Gospodarstwa Krajowego, analiza określająca zakres inwestycji zwiększającej dostępność budynków dla osób o szczególnych potrzebach. W wyniku jej przeprowadzenia powinien powstać katalog działań, które będą prowadziły do zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami lub jej poprawy w danym budynku.

Audyt może przeprowadzić sam podmiot, właściciel lub użytkownik budynku, ale może też zlecić to zewnętrznemu wykonawcy.

Główną zasadą sporządzania audytu dostępności jest zasada przyjazności przestrzeni dla każdego użytkownika.

W potocznym rozumieniu audyt dostępności to identyfikowanie elementów, które utrudniają dostanie się do budynku i poruszanie się po nim przez osoby o specjalnych potrzebach np. osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, rodzice z

dziećmi w wózkach, a następnie likwidowanie tych utrudnień poprzez zastosowanie takich rozwiązań jak windy, podjazdy, poręcze i toalety dostępne dla osób z niepełnosprawnościami. Warto jednak do zagadnienia audyt podejść bardziej kompleksowo. Warto rozumieć dostępność nie tylko brak błędów i utrudnień komunikacyjnych, ale także jako **przyjazność przestrzeni dla każdego użytkownika. Stworzeniu tej przyjaznej dla każdego przestrzeni sprzyjają zasady uniwersalnego projektowania.**

Zasady uniwersalnego projektowania

Projektowanie uniwersalne¹ stawia na pierwszym miejscu użytkownika, zwiększając dostępność usług, przedmiotów i obiektów, która jest warunkiem zapewnienia równości szans osób z niepełnosprawnościami. Realizując audyt dostępności warto korzystać z 30 reguł dostępności:

Lp.	Zasady projektowania uniwersalnego	30 reguł dostępności
1.	Użyteczność dla osób o różnej sprawności	Za użyteczne rozwiązania uważa się takie, z których mogą korzystać jednocześnie wszyscy, bez względu na możliwości funkcjonalne użytkownika, tj. gdy jest to możliwe, użytkowanie powinno być identyczne dla wszystkich, a jeśli nie jest to możliwe, należy zastosować użytkowanie ekwiwalentne (reguła 1a); unikanie rozwiązań, które pogłębiałyby segregację i stygmatyzację (1b); należy zapewnić, aby użytkowanie nie naruszało prywatności, bezpieczeństwa i poczucia pewności oraz realizowane było na równi z

¹ Koncepcja została stworzona przez amerykańskiego architekta Ronalda Mace'a (1941–1998) i początkowo odnosiła się do projektowania architektonicznego.

		innymi użytkownikami (1c); projekt powinien być atrakcyjny dla wszystkich (1d).
2.	Elastyczność w użytkowaniu	Wskazuje, że projekt uwzględnia szeroki zakres indywidualnych preferencji i możliwości użytkownika, tj. zapewnia wybór metody użytkowania (2a); umożliwia użytkowanie przez osoby lewo- i praworęczne (2b); ułatwia użytkownikowi dokładność i precyzję korzystania z projektowanego rozwiązania (2c); zapewnia możliwość skorzystania w różnym tempie, w zależności od percepcji i mobilności użytkownika (2d).
3.	Proste i intuicyjne użytkowanie	Konieczność zastosowania takich rozwiązań, które będą intuicyjne w użytkowaniu i będą uwzględniały doświadczenie, wiedzę, umiejętności językowe lub aktualne możliwości koncentracji użytkownika, tj. eliminują zbędną złożoność i skomplikowanie projektu (3a); zwiększają możliwości intuicyjnego korzystania z rozwiązania (3b); przy korzystaniu uwzględniają w maksymalnym zakresie umiejętności użytkownika (w czytaniu, pisaniu czy zdolności językowe) (3c); uwzględniają priorytety informacji (3d); zapewniają skuteczną informację (zwrotną) podczas użytkowania i po jego zakończeniu (3e).
4.	Czytelna informacja	Konieczność zastosowania informacji z uwzględnieniem zakresów percepcji człowieka i warunków otoczenia, tj. do przekazywania istotnych informacji należy: stosować piktogramy, informację dotykową i głosową (4a);

		zapewnić odpowiedni kontrast dla informacji, z uwzględnieniem warunków otoczenia (4b); zmaksymalizować czytelność istotnych informacji (4c); rozróżnić informację w zakresie orientacji przestrzennej i sposobu korzystania (4d); zapewnić możliwość dostępu do informacji poprzez urządzenia będące w dyspozycji osób z ograniczeniami sensorycznymi (4e).
5.	Tolerancja na błędy	Należy minimalizować zagrożenia i przypadkowe negatywne konsekwencje podczas użytkowania rozwiązań technicznych i przestrzennych, tj. stosować rozwiązania i ich lokalizację w taki sposób, aby były dostępne, a jednocześnie eliminować wszelkie zagrożenia w czasie użytkowania (5a); wprowadzać czytelne ostrzeżenia o zagrożeniach lub możliwości popełnienia błędu (5b); stosować rozwiązania cechujące się pewnością bezpieczeństwa użytkowania (5c); ograniczyć czynności, które powodują znużenie i wymagają skupienia podczas użytkowania (5d).
6.	Wygodne użytkowanie bez wysiłku	Konieczność stosowania takich rozwiązań, które nie powodują nadmiernego wysiłku podczas użytkowania, tj. pozwalają użytkownikowi zachować naturalną pozycję ciała (6a); nie wymagają użycia nadmiernej siły podczas użytkowania (6b); należy zminimalizować konieczność powtarzania czynności podczas użytkowania (6c) oraz zminimalizować konieczność stałego wysiłku fizycznego (6d).
7.	Wielkość i przestrzeń	Konieczność zapewnienia odpowiedniej

	odpowiednie dla dostępu i użytkowania	przestrzeni do wykonania danego działania, z uwzględnieniem możliwości funkcjonalnych człowieka, w tym ograniczeń w mobilności i percepcji oraz pozycji ciała (na stojąco lub siedząc), tj. należy: zapewnić pole widzenia dla dowolnej pozycji ciała (7a); umożliwić dostęp i skorzystanie z rozwiązania z pozycji siedzącej (np. na wózku inwalidzkim) lub stojącej, uwzględniając szeroki zakres wzrostu użytkownika (7b); uwzględnić warunki ergonomiczne dłoni przy konstruowaniu uchwytów i elementów sterowania urządzeniami (7c); zapewnić odpowiednią przestrzeń do korzystania z rozwiązań przez użytkowników posługujących się osobistymi urządzeniami wspomagającymi mobilność lub percepcję czy wymagających pomocy osobistej (opiekuna, asystenta) (7d).
8.	Percepcja równości	Równoprawny dostęp do środowiska, korzystania ze środków transportu, produktów i z usług powszechnych lub powszechnie zapewnianych, w taki sposób, aby nie powodowało to sytuacji, gdy korzystający z nich czuje się w jakikolwiek sposób dyskryminowany czy stygmatyzowany. Odnosi się to do sytuacji, gdy indywidualna ocena rozwiązania może wpływać na postrzeganie siebie, jak również postrzeganie przez innych naszych różnic fizycznych czy niepełnosprawności jako cech dyskryminujących lub niewspółmiernie wyróżniających.

Audyt dostępności a zagadnienia prawne

Podstawą audytu jest stwierdzenie zgodności z ogólnie przyjętymi parametrami i obowiązującymi prawnie standardami. Przystępując do audytu dostępności należy zapoznać się z następującymi dokumentami:

1. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 roku o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami;
2. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (z późn. zm.);
3. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 roku w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów;
4. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 roku w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane Dz. U. 1994 Nr 89 poz. 41;
6. Standardy dostępności dla polityki spójności 2014-2020 dostępne na stronie <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/poradniki-standardy-wskazowki/standardy/>;
7. Wytyczne sporządzania audytu dostępności w celu uzyskania pożyczek na realizację przedsięwzięć z zakresu zapewnienia lub poprawy dostępności budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego, budynków użyteczności publicznej oraz budynków zamieszkania zbiorowego w ramach Funduszu Dostępności (wytyczne obowiązują wnioskodawców w ramach Funduszu Dostępności).

Głównym celem standardów dostępności dla polityki spójności 2014-2020 (pkt 6) jest zapewnienie, że osoby z niepełnosprawnościami będą miały na równi z osobami pełnosprawnymi dostęp do funduszy europejskich w zakresie:

- a) udziału
- b) użytkowania
- c) zrozumienia

- d) komunikowania się
- e) skorzystania z ich efektów.

Standardy uwzględniają potrzeby osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w szczególności osób:

- a) z niepełnosprawnością ruchową
- b) niewidomych i słabowidzących
- c) głuchych i słabosłyszących
- d) z niepełnosprawnością intelektualną
- e) z zaburzeniami lub chorobami psychicznymi.

Dobrze przeprowadzony audyt to nie tylko sprawdzenie, czy drzwi są odpowiednio szerokie lub czy pochylnia jest odpowiednio skonstruowana, czy łazienka i toaleta są użyteczne i funkcjonalne dla osoby z niepełnosprawnością czy też dziecka. Są elementy audytu wymagające nie tyle znajomości przepisów, co wyobraźni i doświadczenia audytora. Badając dany obiekt, audytor musi być w stanie przewidzieć, jak będą w nim funkcjonować ludzie. Dotyczy to choćby oznaczeń w alfabecie Braille'a dla osób niewidomych. Nie wystarczy samo ich umieszczenie, muszą znajdować się w odpowiednich miejscach, tak by rzeczywiście spełniały swoją rolę. Niezbędna jest też wiedza na temat tworzenia przestrzeni uniwersalnych, przyjaznych różnym użytkownikom.

Rekomendowany sposób przeprowadzenia audytu dostępności

1. **Określenie obiektu audytu.** Ustalenie, co chcemy audytować, cały budynek czy jego część, np. tylko jedno piętro lub pomieszczenie.
2. **Przygotowanie informacji na temat obiektu.** Jakiej jest wielkości, jakie pełni funkcje, kto z niego korzysta, jakie procedury w nim panują (dotyczące korzystania, pracy w nim, jak również np. procedury dotyczące ewakuacji). Analiza nie powinna obejmować jedynie budynku, ale także otoczenie, plac na którym stoi, drogi dojścia i dojazdu, dostępność komunikacji publicznej,

dostępność miejsc parkingowych w tym dla osób o specjalnych potrzebach np. osób z niepełnosprawnościami, kobiet w ciąży, rodziców z małymi dziećmi.

3. **Przyjęcie perspektywy osób korzystających z budynku.** Najlepiej jest zaprosić do udziału w audycie użytkowników także tych ze specjalnymi potrzebami. Ważne jest także, aby skupić się na funkcjonalności budynku z perspektywy osób z niego korzystających w tym gości i pracowników.
4. **Wizja lokalna.** W audytowanym obiekcie grupa audytująca (eksperti i użytkownicy) powinni zacząć wizję lokalną budynku/pomieszczenia od wejścia do budynku lub dojścia do budynku oraz całą komunikację poziomą i pionową wewnątrz budynku. Należy przyjrzeć się układowi pomieszczeń, szerokości drzwi, wielkości korytarzy, parametrom schodów, dostępności łazienek i toalet, itd. To wszystko trzeba przeanalizować, mając na uwadze nie tylko użytkowników poruszających się na wózkach czy z niepełnosprawnością wzroku, ale też seniorów, rodziców z dziećmi czy też kurierów wnoszących do budynku ciężkie paczki, czy też dostawców. Nie wolno też zapominać o dostępności dla osób z niepełnosprawnością słuchu i takich rozwiązaniach, jak pętle indukcyjne czy usługa tłumacza języka migowego, oraz usługi oferowane przez internet.
5. **Uwzględnienie potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną, chorobami psychicznymi czy autyzmem.** Kluczem jest przyjazność sensoryczna przestrzeni – na przykład kolory ścian, jak również akustyka i układ pomieszczeń, oznaczenia ewakuacyjne, szerokie przejścia itp.
6. **Wsparcie eksperta.** Nie wystarczy, żeby wizja lokalna po danym obiekcie została wykonana przez osobę poruszającą się na wózku, głuchą i niewidomą warto, aby uczestniczył w niej także ekspert/audytor posiadający doświadczenie w wykonywaniu audytów dostępności. Nawet w obrębie jednej niepełnosprawności potrzeby i trudności różnych osób mogą być naprawdę różne. Dlatego spostrzeżenia samych użytkowników należy uzupełnić o doświadczenie eksperta, który ma wiedzę o różnych potrzebach i trudnościach, a także o tym, jak wyjść im naprzeciw. W przypadku budynków

należących do instytucji publicznych czy wspólnot samorządowych warto, aby w audycie uczestniczyła osoba odpowiedzialna za infrastrukturę.

7. **Dokumentacja fotograficzna i/lub filmowa.** W trakcie wizji lokalnej budynku jest wykonywana dokumentacja fotograficzna oraz pomiary np. szerokości drzwi, korytarzy, wysokości włączników, klamek, wieszaków, itp.
8. **Raport.** Wynikiem przeprowadzonego audytu jest raport z określeniem poziomu dostępności. Poziom dostępności może być określony za pomocą liter alfabetu A+ -A-B-C-D gdzie A+ oznacza budynek o najwyższym poziomie dostępności, natomiast D budynek niedostępny dla osób o specjalnych potrzebach. Audyt powinien także zawierać listę błędów i barier do zlikwidowania oraz propozycje/sugestie, w jaki sposób te błędy i bariery w dostępności mogą być zniwelowane, tak aby zwiększyć dostępność danej przestrzeni. Proponowane rozwiązania powinny być adekwatne do przestrzeni i mogą być stosowane sugestie wariantowe.
9. **Informowanie o wynikach audytu.** Warto po przeprowadzeniu audytu omówić jego wyniki z zainteresowanymi użytkownikami i osobami biorącymi udział w wizji lokalnej, tak aby mieli świadomość zidentyfikowanych wspólnie barier oraz skonsultować z nimi zaproponowane rozwiązania.
10. **Wsparcie poaudytowe.** Szczególnie istotne jest wsparcie poaudytowe i współpraca przy samej likwidacji barier – po to, by na bieżąco udzielać rad i wskazówek, a także wyszukiwać nowe rozwiązania, sposoby likwidacji barier, gdy okaże się, że te wcześniej zaproponowane z jakiegoś powodu nie mogą być zrealizowane np. z powodu ograniczeń finansowych lub technicznych.

Rekomendowane elementy audytu dostępności

„Wytyczne sporządzania audytu dostępności w celu uzyskania pożyczek na realizację przedsięwzięć z zakresu zapewnienia lub poprawy dostępności budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego, budynków użyteczności publicznej oraz budynków

zamieszkania zbiorowego w ramach Funduszu Dostępności” dostępne na stronie ww.bgk.pl opisują elementy, z których powinien składać się audyt dostępności niezbędny do ubiegania się o pożyczkę w ramach Funduszu Dostępności. Elementy te można zastosować także do audytów stosowanych w innych celach. Oczywiście katalog tych elementów może być rozszerzany w miarę potrzeb i dostosowywany do szerszej niż osoby z niepełnosprawnościami grupy użytkowników.

Audyt dostępności powinien składać się z następujących części:

1. Dane ogólne
2. Identyfikacja barier utrudniających/unieemożliwiających korzystanie z budynku:
 - 2.1. Otoczenie i strefa wejściowa do budynku
 - 2.2. Komunikacja pionowa i pozioma w budynku
 - 2.3. Inne bariery dostępności budynku
3. Opis działań poprawiających dostępność budynku
 - 3.1. Otoczenie i strefa wejściowa do budynku
 - 3.1.1. Dostosowanie systemu domofonów
 - 3.2. Komunikacja pionowa i pozioma w budynku
 - 3.2.1. Budowa pochylni
 - 3.2.2. Montaż platform pionowych i ukośnych
 - 3.2.3. Budowa/montaż dźwigu osobowego
 - 3.3 Inne przedsięwzięcia
4. Dokumentacja zdjęciowa

Doświadczenia Hajnówki w realizacji audytów dostępności:

W projekcie „Hajnówka dostępna – program dostępności miasta w sferach kultury i turystyki inspirowany rozwiązaniami włoskimi z miasta Matera” wykonano następujące audyty dostępności:

1. Audyt dostępności budynku Urzędu Miasta Hajnówka przy ulicy Aleksego Zina 1,
2. Audyt dostępności budynku Hajnowskiego Centrum Kultury przy ulicy Tamary Sołoniewicz 4,
3. Audyt dostępności budynku Miejskiej Biblioteki Publicznej im. dr Tadeusza Rakowieckiego w Hajnówce przy ulicy 3 Maja 45,
4. Audyt dostępności budynku dworca kolejowego w Hajnówce, w którym mieści się Hajnówka Centralna – stacja kultury przy ulicy Dworcowej 1.

Przydatne poradniki dostępne na stronie

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/poradniki-standardy-wskazowki/poradniki/>